

DOWN+^{UP} DATE is een bijlage van het SDS-magazine Down+Up ten behoeve van werkers in het veld, zoals medici, logopedisten, fysio- en ergotherapeuten, psychologen, pedagogen en maatschappelijk werkers

DOWN+^{UP} DATE

Een wankel evenwicht

De integratie van kinderen met een verstandelijke handicap in het reguliere basisonderwijs

• Nanda Poulisse (Onderzoeker ITS, Nijmegen)

In de afgelopen jaren is het aantal kinderen met een verstandelijke handicap dat het reguliere basisonderwijs bezoekt, gegroeid van 400 in oktober 1995 (schatting Scheepstra en Pijl 1996) tot zo'n 670 (schatting Poulisse 2002). Ouders kiezen steeds vaker voor het reguliere onderwijs, omdat zij het belangrijk vinden dat hun kind bekend is in de buurt waar het woont, en omdat zij de indruk hebben dat dit beter is voor de sociale, en in een aantal gevallen ook de cognitieve, ontwikkeling van hun kind (De Graaf 1996).

Daarnaast spelen teleurstellende ervaringen met het speciaal onderwijs (s.o.) soms een rol: sommige ouders, aldus De Graaf, vinden het s.o. te weinig stimulerend en/of merken dat hun kinderen negatief gedrag gingen imiteren. De ouders van de kinderen met een verstandelijke handicap die geïntegreerd zijn in het reguliere onderwijs zijn vaak enthousiast. Hun kinderen gaan met plezier naar school en ontwikkelen zich voorspoedig in zowel sociaal als cognitief opzicht (De Graaf 1996). Ook de leerkrachten, die aanvankelijk vaak wat sceptisch staan tegenover het opnemen van een kind met een verstandelijke handicap, zijn na verloop van tijd vaak enthousiast (Scheepstra en Pijl 1995).

Toch zijn er ook nog steeds veel kinderen die de overstap van groep 2 naar groep 3 niet kunnen of mogen maken en ook bij de overgang naar groep 5, en in de hogere klassen zijn er kinderen die tegen de grenzen van het reguliere onderwijs aanlopen. Over deze materie werd door het Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen (ITS) een onderzoek verricht in opdracht van ZonMw, voorheen ZorgOnderzoek Nederland. Het ITS-onderzoek was er op gericht te achterhalen welke factoren wel of juist niet bijdragen tot succesvolle integratie, en welke de voorwaarden zijn voor een goede opvang in het reguliere basisonderwijs.

(ervarings)deskundigen. Ze geven aan wat in hun ogen belangrijk is. Daarnaast werd de respondenten gevraagd voorbeelden te noemen van kinderen met een verstandelijke handicap die wel en kinderen die niet met succes deelnemen of deelgenomen hebben aan het reguliere onderwijs, en de problemen en oplossingen te beschrijven. De vragenlijst werd door 33 (ervarings)deskundigen ingevuld. Het is duidelijk dat dit aantal te klein is om complexe analyses uit te kunnen voeren op de verkregen data. We hebben ons daarom beperkt tot meer beschrijvende analyses.

De casestudies bestonden uit gesprekken met ouders en leerkrachten van 20 kinderen met een verstandelijke handicap, waarvan er 9 met succes deelnamen aan het reguliere basisonderwijs (de successen) en er 11 het reguliere basisonderwijs tussentijds hadden verlaten of dat binnenkort zouden doen (de grensgevallen). De gesprekken waren er op gericht te achterhalen of de factoren en voorwaarden die volgens deskundigen van belang zijn voor succesvolle integratie in de praktijk ook daadwerkelijk een rol spelen.

De doelgroep van dit onderzoek bestond uit kinderen met een verstandelijke handicap in de leeftijd van 4 tot 14 jaar die deelnemen of deelgenomen hebben aan het reguliere onderwijs. In de praktijk hebben erg veel kinderen uit de doelgroep het syndroom van Down. Enerzijds is dit zo omdat Down-syndroom veel voorkomt: ongeveer een derde van de kinderen met een

Samenvatting van de onderzoeksoepzet

De vraag naar de factoren en de voorwaarden die van belang zijn bij de integratie, werd beantwoord op basis van een vragenlijstonderzoek en twintig casestudies. De vragenlijst is voorgelegd aan ongeveer 40 deskundigen die een bepaalde relatie hebben tot kinderen met een verstandelijke handicap, bijvoorbeeld als leerkracht, ouder, ambulante begeleider, vertegenwoordiger

van een belangenorganisatie of onderzoeker. In de vragenlijst werden 70 factoren verwerkt die volgens de literatuur een rol spelen bij de integratie van kinderen met een verstandelijke handicap, en werd een aantal positieve en negatieve gevolgen van integratie genoemd.

De respondenten werd gevraagd aan te geven hoe belangrijk zij ieder van deze factoren en gevolgen achten. Het gaat hierbij dus om de mening van de

verstandelijke handicap heeft Down-syndroom (*Harteloh en Gijzen* 1993). Anderzijds is het zo dat juist deze groep kinderen relatief vaak deelneemt aan het reguliere onderwijs.

Dat is mede een gevolg van de nadrukkelijke promotie van het concept integratie door de Stichting Down's Syndroom (SDS, sinds 1988) en de Vereniging voor een geïntegreerde opvoeding van kinderen met het syndroom van Down (VIM, sinds 1986). Bij kinderen met een andersoortige handicap is iets vergelijkbaars niet het geval.

In het onderzoek is gestreefd naar een verdeling waarbij de helft van de onderzochte kinderen het syndroom van Down heeft, en de andere helft een andere verstandelijke handicap.

De factoren die een bevorderende dan wel belemmerende rol spelen bij de integratie

Uit de antwoorden op de vragenlijsten komt het volgende beeld naar voren: Er zijn vier factoren waarvan vrijwel iedereen vindt dat ze een belangrijke rol spelen bij het succes van de integratie van een leerling met een verstandelijke handicap in het reguliere basisonderwijs: de leerling voelt zich prettig op school, de leerkracht staat positief tegenover integratie, de leerkracht is in staat adaptief onderwijs te geven en de schoolleiding heeft een positieve visie op integratie en draagt dit uit naar het team.

Verder worden er bij de open vragen 21 succes- en 16 grensgevallen genoemd. Het blijkt dat er bij allebei veel problemen voorkomen van allerlei aard (vooral gedragsproblemen, onderwijskundige problemen, fysieke problemen en specifieke, individuele problemen). Bij de succesgevallen wordt daar een oplossing voor gevonden, bij de grensgevallen niet.

Bij de laatsten is er vaak sprake van dubbele handicaps of er speelt een combinatie van problemen, bijvoorbeeld communicatieproblemen tussen ouders en school, onduidelijke leerdoelen voor de leerling, onzekerheid over de ondersteuning, omdat men met vrijwilligers werkt, isolatie van de leerling omdat hij steeds uit de klas wordt gehaald voor de ondersteuning, en een directeur die er niet echt in gelooft. Dan worden er ook wel oplossingen gezocht, maar als die niet helpen, verdwijnt de motivatie en dan wordt het te veel.

Positieve gevolgen die volgens de respondenten een grote rol spelen, zijn dat andere kinderen in de klas leren omgaan met mensen met een verstandelijke handicap en verschillende effecten die te maken hebben met de sociale integratie en de ontwikkeling van het kind met een verstandelijke handicap. Met name de positieve effecten op de taalontwikkeling worden belangrijk gevonden. Bij de negatieve gevolgen speelt de mogelijkheid dat het kind zich bewust wordt van het feit dat het anders is, een kleine rol. Andere negatieve gevolgen spelen een nog kleinere rol.

De vragenlijst geeft een vrij positief beeld over de integratie van kinderen met een verstandelijke handicap in het reguliere onderwijs. Het aantal succesgevallen dat genoemd wordt is groter dan het aantal grensgevallen, en de positieve gevolgen spelen volgens de respondenten een belangrijkere rol dan de negatieve. Wel zijn er, ook met betrekking tot de succesgevallen, tal van problemen gesignaleerd, maar voor de meeste van deze problemen zijn goede, en vaak creatieve oplossingen gevonden.

Uit de gesprekken die met ouders en leerkrachten gevoerd zijn, komt een wat ander, soms genuanceerder, beeld naar voren. In de praktijk blijkt dat de grensgevallen naar het s.o. verwezen werden, of dat binnenkort worden, om verschillende redenen. Een daarvan is de benodigde extra aandacht. Als een kind erg druk is, niet of nauwelijks zelfstandig kan werken, moeilijk communiceert, of nog niet zindelijk is, is de kans groot dat het verwezen wordt naar een ZML-school.

In het onderzoek gold dit voor vier van de elf grensgevallen. Hun leerkrachten gaven te kennen dat ze de extra aandacht niet op konden brengen. Ze hadden kleuterklassen met meer dan 30 kleuters, of een klas met nog zes zorgleerlingen, die volgens het Weer-Samen-Naar-Schoolbeleid ook opgevangen moeten worden op de gewone basisschool. Het is dan moeilijk om het kind met een verstandelijke handicap de aandacht te geven die het toekomt.

Een tweede reden is 'beperkte leerbaarheid'. Ook bij kinderen met een verstandelijke handicap zijn er verschillen in intelligentie, en het ene kind pikt de dingen sneller op dan het andere. Als leerkrachten van mening zijn dat

het leren heel moeizaam gaat, is dat vaak een reden om het kind naar het speciaal onderwijs te verwijzen. Vier van de elf grensgevallen in het ITS-onderzoek werden moeilijk leerbaar gevonden, en bij vier anderen hadden de leerkrachten twijfels bij de leerbaarheid.

Een derde reden houdt verband met het niet kunnen accepteren dat een kind met een verstandelijke handicap op een lager niveau werkt dan de andere kinderen in de klas. Een leerkracht moet er vrede mee hebben dat een kind in de kleuterklas erbij zit, zonder met de andere kinderen te spelen, of dat een kind in groep zeven sommen van 1 tot 20 zit te maken. Als de leerkracht daar niet mee kan leven, betekent dat vaak het einde van het reguliere onderwijs voor het kind. Bij vijf grensgevallen speelde dit houdingsaspect een rol.

En een vierde reden is gelegen in het geluk van het kind. Als een kind zich buitengesloten gaat voelen in de klas, merkt dat het anders is dan andere kinderen, of gaat puberen op een moment dat de andere kinderen daar nog niet aan toe zijn, leidt dit vaak tot de beslissing van school te veranderen. Dit speelde bij vijf van de elf grensgevallen in het onderzoek.¹⁾

Andere factoren die er bij een paar grensgevallen mogelijk toe bijgedragen hebben dat het kind naar het s.o. verwezen werd, zijn: het gebrek aan goede ondersteuning door de ambulante begeleiding (AB) (in de perceptie van de leerkracht) en een stroef contact met de ouders. Wat betreft de ambulante begeleiding waren de meeste leerkrachten en ouders overigens uitermate tevreden. Met name de leerkrachten prezen de praktische, maar ook de morele ondersteuning van de AB.

Ook over het contact met de ouders waren de meeste leerkrachten tevreden. In bijna alle gevallen was de relatie tussen de leerkracht en de ouders, met name de moeder, bijzonder goed. De leerkrachten noemden de gesprek-

¹⁾ De Graaf (2001) bespreekt verschillende manieren waarop men kinderen het gevoel kan geven dat ze erbij horen. Ook waarschuwt hij voorzichtig te zijn met het vertragen van de schoolloopbaan. Meer dan tweemaal doubleren is volgens De Graaf zelden wenselijk, omdat het leeftijdsverschil met de andere kinderen in de klas dan te groot wordt.

Seline Brinkman
(13, groep 7)

ken over het kind open, eerlijk en realistisch en sommigen merkten op dat de moeder bijna een vriendin geworden was. De onderzoeker kreeg sterke indruk dat de vertrouwensband die tussen de moeder en de leerkracht ontstond in een aantal gevallen de leerkracht zeker gemotiveerd heeft om vol te houden in tijden dat het moeilijk ging.

Daar staan twee gevallen tegenover waarin de leerkrachten van kinderen die inmiddels naar het s.o. verwezen zijn, aangaven dat zij de ouders te veel-

eisend en te fanatiek vonden. Zij zeiden dat de ouders hoge verwachtingen hadden en er van uitgingen dat hun kind de hele basisschool zou kunnen doorlopen. Deze leerkrachten hadden moeite met die houding. Voor hen is het niet vanzelfsprekend dat de school een leerling met een verstandelijke handicap aanneemt, en als ze garanties voor acht jaar af moeten geven voelen ze zich onder druk gezet. Dit heeft kennelijk eerder een negatief dan een positief effect op de integratie.

De voorwaarden voor een goede opvang in het reguliere onderwijs

De vraag naar de voorwaarden voor een goede opvang is eigenlijk beantwoord met de vraag naar de factoren die van belang zijn voor succesvolle integratie. Als scholen goed scoren op de factoren die van belang geacht worden, en die ook in de praktijk van belang blijken te zijn, voldoen ze daarmee aan de voorwaarden voor een goede opvang.

De gesprekken die in het kader van de casestudies gevoerd werden, laten zien dat de meeste scholen voldoen aan praktische voorwaarden: ze beschikken over een handelingsplan en over speciale materialen en voorzien in individuele begeleiding van het kind met een verstandelijke handicap. Het feit dat aan deze voorwaarden werd voldaan, betekende echter niet altijd dat het kind met een verstandelijke handicap aan het reguliere onderwijs op die school kon blijven deelnemen. Voorwaarden zijn óók dat het kind gelukkig is, niet te veel aandacht vraagt en leerbaar gevonden wordt, en dat de leerkracht accepteert dat het kind op een laag niveau werkt.

Van enkele andere factoren is uit de casestudies gebleken dat ze géén voorwaarden vormen. Zo kan er wat be-

Afhankelijkheid

Veel ouders voelen zich afhankelijk van de welwillendheid van de school. De moeder van Frank zegt: 'Als ouder wil je het allemaal netjes doen. Als je het niet goed doet, moet hij weg.' Ze vertelt dat Frank in groep 5 aanvankelijk te veel aan zijn lot werd overgelaten. Als de klas bezig was met zaakvakken, zat Frank met kleuterspeelgoed apart te spelen. Daar zat te weinig uitdaging voor hem in, en hij voelde zich buiten de klas staan. Als reactie hierop werd hij lastig.

In die tijd was er door omstandigheden ook erg weinig contact met de school. Frank was toen bijna weggestuurd, maar mocht uiteindelijk, dankzij interventie van de RT toch blijven. Ook de moeder van Bart voelde zich afhankelijk van de welwillendheid van de school. Ze merkt op dat er ieder jaar een gesprek was waarin dan besproken werd of hij nog een jaartje mocht. Ze had uiteindelijk geen zin meer om nog langer met haar kind te moeten leuren. Naar haar mening is het systeem in Nederland gewoon fout. Ze spreekt zich uit voor adaptief onderwijs voor iedereen, ook voor hoogbegaafde kinderen. Het onderwijssysteem zou zo gemaakt moeten worden dat het voor alle kinderen mogelijk is om te integreren.

De praktijk

Frank heeft Downsyndroom. Hij is 12 jaar en zit in groep 7 van de basisschool. Frank heeft op deze school drie jaar gekleuterd en twee jaar in groep 3 gezeten. Daarna is hij met de groep meegegaan. Hij krijgt iedere dag twee of drie kwartier individuele begeleiding en werkt daarna met zijn eigen werkbladen in de klas. Gym, muziek en handenarbeid doet hij op zijn manier met de klas mee. Iedere zes weken komt er een ambulante begeleidster op school die observeert hoe het met Frank gaat, en zijn vorderingen en gedrag bespreekt met zijn leerkracht en de intern begeleider. Zij heeft ook een handelingsplan voor hem opgesteld. Franks moeder komt regelmatig op school. Ze is overblijfmoeder en heeft een goed contact met de leerkracht en de intern begeleider. Frank is een rustig en gezellig kind, dat goed zelfstandig kan werken. Vorig jaar zat hij in een erg grote klas, en toen kreeg hij emotionele problemen. Dit jaar zit hij in een kleine klas, met 17 leerlingen. Het gaat nu een stuk beter met Frank. Hij gaat met plezier naar school.

treft de houding van het team, de voorbereiding bij de aanname, en het beleid met betrekking tot de groepsindeling op veel scholen nog wel het een en ander verbeterd worden. Dit geldt echter zowel voor de scholen van successen als voor de scholen van grensgevallen. Deze factoren kunnen dus niet beschouwd worden als voorwaarden sine qua non. Ook als deze factoren niet positief zijn ingevuld, kan een kind met een verstandelijke handicap met succes deelnemen aan het onderwijs op die school.

In de casestudies is ook aan de leerkrachten gevraagd of, en zo ja onder welke voorwaarden, zij in de toekomst eventueel nog eens een kind met een verstandelijke handicap in de klas zouden willen hebben. Op deze vraag werd door alle leerkrachten positief geantwoord. Wel noemden zij een aantal voorwaarden. Enerzijds hebben deze betrekking op het kind: goed gedrag, ontwikkeling en zindelijkheid. Anderzijds worden voorwaarden gespecificeerd op het gebied van de faciliteiten. Het meest genoemd worden voorwaarden die betrekking hebben op een goede begeleiding van het kind met een verstandelijke handicap (met name extra formatie), de grootte van de klas, en de ondersteuning van de leerkracht.

Overigens is het zo dat alle ouders en leerkrachten in de casestudies gesteld hebben dat het geluk en het welbevinden van het kind voorop staan. Zodra één van beide partijen het idee heeft dat het op dit punt niet meer goed gaat, wordt de continuering op de basisschool ter discussie gesteld. Op bijna alle scholen is het ook zo dat jaarlijks gekeken wordt of nog aan deze voorwaarde wordt voldaan. Daarbij wordt

soms ook bekeken of het kind zich nog voldoende ontwikkelt in cognitief, maar ook in sociaal-emotioneel en motorisch opzicht.

De grenzen verleggen: wat is mogelijk?

Kinderen zoals Frank gaan met succes naar de reguliere basisschool. Zij trekken zich op aan de andere kinderen in de klas, ontwikkelen zich goed op sociaal-emotioneel gebied en worden gekend in de buurt waar ze wonen. En het belangrijkste, ze zijn gelukkig. Het Rugzakje (de Leerlinggebonden Financiering), dat nu weer in de ijskast is gezet, was bedoeld om meer kinderen zoals Frank met succes naar de basisschool te laten gaan.

Met het in kaart brengen van de voorwaarden is duidelijk geworden wat er moet gebeuren om de opvang van kinderen met een verstandelijke handicap in het reguliere onderwijs te verbeteren. Nu worden kinderen verwezen naar het speciaal onderwijs, omdat ze te veel aandacht vragen, niet leerbaar gevonden worden, en omdat de leerkracht moeite heeft met het lage niveau. Die problemen kunnen opgelost worden.

De oplossing voor het tekort aan aandacht ligt voor de hand. Als er meer geld beschikbaar is, kunnen de klassen met zorgkinderen wat kleiner gemaakt worden, kan er meer individuele begeleiding of klassenassistentie komen, waar ook andere aandacht vragende kinderen van kunnen profiteren (denk aan de Weer-Samen-Naar-Schoolpopulatie), en kan de leerkracht ontheven worden van andere taken die aandacht opsloren.

De leerbaarheid van het kind vormt voor sommige scholen ook een probleem. Op andere scholen stelde men

dat ieder kind leerbaar is, maar dat sommige kinderen meer tijd of een andere aanpak nodig hebben dan andere kinderen. Dit betekent dat er soms veel geduld vereist is, en dat vaak gezocht zal moeten worden naar alternatieve methodes. De ambulante begeleiders, de steunpuntscholen en de contactscholen, en organisaties zoals de Stichting Down's Syndroom (SDS) en de Vereniging voor een geïntegreerde opvoeding van kinderen met het syndroom van Down (VIM) hebben veel kennis in huis. Die kennis moet gebruikt worden. Dat kost tijd, en dus geld. Ook wat dit betreft had het Rugzakje een uitkomst kunnen bieden.

Dan is er het probleem dat sommige leerkrachten niet kunnen accepteren dat het kind met een verstandelijke handicap op een lager niveau werkt dan de rest van de klas. Dit is een onderdeel van de houding van de leerkracht, een aspect dat al uit veel onderzoeken als belangrijk naar voren is gekomen. De oplossing van dit probleem vereist een andere manier van kijken naar het kind en het loslaten van bepaalde normen.

Deze manier van kijken is natuurlijk wel te leren. Een ambulante begeleider zou hierbij kunnen helpen, net als het delen van ervaringen met andere leerkrachten die een kind met een verstandelijke handicap in de klas hebben.

De grenzen verleggen: wat is wenselijk?

Als je het goed beschouwt is er met extra geld en een verandering van houding veel mogelijk. Een vraag die zich onvermijdelijk aandient, is of het ook wenselijk is om de integratie van kinderen met een verstandelijke handicap in het reguliere basisonderwijs te bevorderen. Hierover verschillen de meningen.

Een directeur van een ZML-school gaf te kennen dat naar zijn mening het reguliere onderwijs veel te eenzijdig gericht is op cognitieve ontwikkeling. De zelfredzaamheid, de sociaal-emotionele en de creatieve ontwikkeling schieten er bij in. Op een ZML-school wordt daar veel meer aandacht aan besteed, zegt hij.

Andere overwegingen tegen het reguliere basisonderwijs die de directeur van deze ZML-school uit, zijn dat het imitatiegedrag dat in het reguliere onderwijs bevordert wordt, geen recht doet aan de eigen identiteit van het kind, dat mensen van nature in een groep willen zitten, waar ze in mee

kunnen, en dat het reguliere basis-
onderwijs in elk geval op dit moment
onvoldoende faciliteiten heeft om het
kind de aandacht te geven die het no-
dig heeft. Naar zijn mening is een kind
met een verstandelijke handicap dus
altijd beter af in het s.o.

Niet iedereen deelt deze mening. In
gesprekken met vertegenwoordigers
van de SDS en de VIM wordt gesteld
dat integratie voor alle kinderen met
een verstandelijke handicap goed is,
omdat zij daar meer gestimuleerd wor-
den. Ter ondersteuning van dit punt,
verwijst de vertegenwoordiger van de
SDS naar een reeks onderzoeken van
Buckley, waaruit blijkt dat in het Vere-
nigd Koninkrijk kinderen met Down-
syndroom die een reguliere school be-
zoeken meer leren dan kinderen die
het s.o. bezoeken.

Hierbij moet wel opgemerkt worden
dat in het Verenigd Koninkrijk veel
meer extra begeleiding beschikbaar is
dan in Nederland. De vertegenwoor-
digers van de SDS en de VIM vinden
ook dat de reguliere basisscholen veel
meer expertise in huis hebben wat be-
treft de cognitieve ontwikkeling. Bei-
de vertegenwoordigers maken mel-

ding van een vernietigend inspectie-
rapport over het ZML uit 2000.

Eén van hen stelt dat er ZML-scholen
zijn die een zeer gezapige indruk ma-
ken. Daar komt nog bij dat de proble-
matiek op het ZML steeds zwaarder
wordt. Dit komt aan de ene kant door-
dat er vanuit de kinderdagverblijven
steeds meer kinderen met zwaardere
verstandelijke handicaps naar het ZML
doorgestuurd worden en anderzijds
doordat de 'betere' kinderen met een
verstandelijke handicap vaker naar het
reguliere onderwijs gaan.

Een ambulante begeleidster die werkt
vanuit een ZML-school in een grote
stad bevestigt dat de problematiek
steeds complexer wordt en merkt op
dat samenhangend met deze com-
plexer wordende problematiek, de kin-
deren op ZML-scholen steeds vaker
ernstige gedragsproblemen en sociaal-
emotionele problemen hebben.

'Door al die problemen is het soms
moeilijk om nog aan iets van onder-
wijs toe te komen. Lezen staat dan wel
op het rooster, maar de leerkracht is
zoezeer bezig met gedragsregulatie, dat
hij/zij aan de les niet toekomt.' In ver-
band hiermee adviseert zij ouders vaak
hun kind zo lang mogelijk in het regu-

liere onderwijs te laten, omdat zij daar
meer positief voorbeeldgedrag kunnen
ervaren.

Het is niet gemakkelijk om de vraag te
beantwoorden naar de wenselijkheid
van regulier onderwijs voor alle kin-
deren met een verstandelijke handi-
cap. In feite zal steeds per kind afge-
wogen moeten worden wat voor dat
kind het beste is. Argumenten zoals
dat het reguliere onderwijs de kinde-
ren te weinig aandacht geeft, of dat de
problematiek op de ZML-scholen
steeds zwaarder wordt, horen daarbij
geen rol te spelen. De overheid moet
zorgen voor voldoende faciliteiten ten
behoefte van kinderen met een verstan-
delijke handicap, zowel in het regulie-
re als in het speciaal onderwijs.

Literatuur

Buckley, S. (2000). Onderwijs aan kinderen
met Downsyndroom. Een overzicht van
onderwijskundige voorzieningen en
resultaten in het Verenigd Koninkrijk.
Down+Update 52. Vertaald door Erik de
Graaf.

Graaf de, G. W. (1996a). 'Mijn kind gaat
naar de gewone school'. Integratie van
kinderen met een verstandelijke handicap.
Leuven: Uitgeverij Acco.

Graaf de, G. W. (2001). Een wereld van
verschil. Interventies gericht op de sociale
integratie van basisschoolleerlingen met
Downsyndroom. Down+Up special. Herfst
2001.

Harteloh, P. & Gijsen, R. (1993). Syndroom
van Down. In D. Ruwaard en P. Kramers
(red). De gezondheid van de Nederlandse
bevolking in de periode 1950-2010. RIVM.

Scheepstra, A.J.M. & Pijl, S.J. (1995).
Leerlingen met Down's syndroom in de
basisschool. Groningen: GION.

Scheepstra, A.J.M. & Pijl, S.J. (1996). Het
voortijdig verlaten van de basisschool door
leerlingen met Down's syndroom.
Groningen: GION.

Over dit onderzoek is de volgende publicatie
verschenen. Nanda Poulisse, Een wankel
evenwicht. De integratie van kinderen met
een verstandelijke handicap in het reguliere
basisonderwijs. ITS, Nijmegen, 2002.

De publicatie is tegen betaling van € 9.00 te
bestellen bij het ITS, telefoon 024 - 36
53500 of via <http://www.its.kun.nl>

Cindy de Vries (13, groep 7)
speelt verstoppertje
met haar klasgenoten

Onderzoek regulier vs speciaal

Het onderzoek van Nanda Poulisse maakt duidelijk dat er bij de integratie van leerlingen met Downsyndroom in het reguliere basisonderwijs inderdaad sprake is van een wankel evenwicht. Veel verschillende factoren hebben daarbij invloed op het al dan niet doorslaan van de balans, zowel kindkenmerken als schoolkenmerken. Er is niet één oorzaak aan te wijzen die bepalend is: het gaat steeds om een combinatie van vele.

Het ligt ons inziens voor de hand dat de beslissing om een kind door te verwijzen naar het speciaal onderwijs uiteindelijk wordt bepaald door de perceptie van de geïntegreerde situatie door de betrokkenen. Deze perceptie vormt echter niet alleen een reactie op de feitelijke situatie, maar wordt ook beïnvloed door de verwachtingen die de betrokkenen hebben ten aanzien van het speciale alternatief.

Hier wringt voor de Stichting Down's Syndroom de schoen. Want, zijn deze verwachtingen ten aanzien van het speciaal onderwijs wel reëel? Welke vorm van onderwijs, regulier of speciaal, leidt er nu eigenlijk tot de beste ontwikkelingsresultaten voor leerlingen met Downsyndroom?

Buckley (2000) heeft dit voor de Engelse situatie onderzocht en heeft daarbij naar veel verschillende ontwikkelingsresultaten gekeken (o.a. sociale ontwikkeling; lezen; rekenen; schrijven; zelfredzaamheid; gedrag) die als relevant kunnen worden gezien.

Buckley kon voor leerlingen met Downsyndroom geen enkel onderwijskundig voordeel aantonen van speciaal onderwijs (behalve één voor 'vriendschapsvaardigheden', maar dat gold alleen voor leerlingen van 15 jaar en ouder). Regulier onderwijs leidde met name op het gebied van schoolse vaardigheden, spraak-/taalvaardigheden en 'verplaatsingsvaardigheden' (je kunnen oriënteren in de buurt; fietsen; openbaar vervoer gebruiken) tot aanzienlijk betere resultaten.

In de Nederlandse situatie is er nog nooit een dergelijk vergelijkend onderzoek gedaan. Noch is er in Nederland onderzoek gedaan naar wat ZML-onderwijs aan leerlingen met Downsyndroom in de praktijk nu eigenlijk inhoudt of in zou moeten houden. Donateurs met leerlingen in het ZML-onderwijs vragen de SDS met enige regelmaat meer aandacht aan het ZML-onderwijs te besteden.

Meer aandacht voor ZML

In het licht van bovenstaande zou de SDS graag een aantal onderzoeken willen initiëren.

1. Een onderzoek naar de effecten op de ontwikkeling van leerlingen met Downsyndroom van plaatsing in het regulier versus het speciaal onderwijs, zoals dat dus in Engeland is uitgevoerd. Methodologisch zitten er aan een dergelijk onderzoek haken en ogen. De onderzochte kinderen (speciaal versus regulier) zouden moeten worden gematcht op een aantal relevante variabelen (o.a.: intelligentie, deelname aan een early-interventionprogramma, sociaal-economische achtergrond), ofwel er moet statistisch gecorrigeerd kunnen worden voor eventuele verschillen tussen de groepen op die punten.

Als afhankelijke variabelen zou kunnen worden gekeken naar: tijdbesteding (hoe ziet het rooster eruit); leesvaardigheid; schrijfvaardigheid; taalvaardigheid; rekenvaardigheid; spraakvaardigheid; algemene kennis van de wereld; sociale integratie; sociaal-emotioneel welbevinden; gedragsproblemen; zelfredzaamheid.

Los van de vraag welk effect plaatsing (regulier of speciaal) heeft op de ontwikkeling kan door middel van een dergelijk onderzoek in ieder geval de vraag worden beantwoord welke verschillen er überhaupt zijn tussen leerlingen met Downsyndroom in het reguliere versus die in het speciale circuit.

Tevredenheid ouders

2. Hoe tevreden zijn ouders van leerlingen met Downsyndroom in het ZML-onderwijs (eventueel ook vergeleken met ouders van leerlingen met Downsyndroom in het reguliere onderwijs) over de school van hun kind? Wat zien zij, als deskundige gebruikers, als negatieve en wat als positieve kanten van het ZML-onderwijs? Bij een dergelijk onderzoek kan goed gebruik worden gemaakt van de SDS-bestanden (met daarin donateurs, maar ook niet-donateurs die ooit contact hebben gehad met de SDS). Het is relatief gemakkelijk uitvoerbaar.

Visies ZML-scholen

3. Op welke wijze wordt er binnen het ZML-onderwijs concreet invulling gegeven aan het onderwijsaanbod aan leerlingen met Downsyndroom? Zijn er wat dit betreft verschillen tussen scholen voor ZML? Hangt dit samen met verschillen in visie tussen scholen? Wat is op dit moment ten aanzien van leerlingen met Downsyndroom 'best practice' binnen het ZML-onderwijs?

Eventueel kan ook binnen dit onderzoek de vraag worden verkend of er eigenlijk verschillen zijn tussen leerlingen met Downsyndroom in het reguliere versus die in het speciale circuit. Dit onderzoek kan kwalitatief van aard zijn en gebaseerd worden op uitgebreide interviews met ouders en leerkrachten en op observaties in klassen.

Als SDS verwachten wij dat wij door een dergelijk onderzoek niet alleen meer inzicht verkrijgen in wat ZML-onderwijs kan inhouden voor leerlingen met Downsyndroom, maar door het inventariseren en beschrijven van 'best practice' ook een impuls kunnen geven voor kwaliteitsverbetering. Een dergelijk initiatief komt tegemoet aan de vragen van donateurs met kinderen in het speciaal onderwijs.